

Herinneringen aan De Beer (1)

De Beer in 1959 — geschonden, maar nog niet vermoord. In de verte wordt al gewerkt aan Europort.

door NIEK VECHTMANN

Tussen de vogelboeken van een van m'n vrienden ontdekte ik laatst een boek waarvan ik de titel al herhaaldelijk was tegengekomen in literaturopgaven, maar dat ik nog nooit in handen had gehad: *Het Vogel-eiland*, geschreven door G. van Beusekom, F. P. J. Kooymans, M. G. Rutten en Nico Tinbergen. 't Verscheen in 1930 bij de Larense uitgeverij A. G. Schoonderbeek en het gaat niet — zoals ik half en half dacht — over Texel, maar over een natuurgebied waar ik als beginnend vogelaartje tientallen rijke vogeldagen heb doorgebracht: het voormalige natuurmonument De Beer.

Ik mocht dat boek lenen, en de inhoud viel niet tegen. Al lezend schoten me allerlei aardige herinneringen te binnen aan tochtjes naar dat in de jaren '60 door draglines, oliebaronnen en havenmagnaten verwóeste paradijs. Ik pakte er een paar boeken uit m'n eigen bibliotheek bij waarin De Beer ter sprake komt en ontdekte al zoekend ook nog wat fragmentarische verslagen van eigen excursies. Zo komt het dat u nu het eerste deel leest van een serie die misschien beter "Dossier Euromoord" (De Beer werd Europort) zou kunnen heten.

Jac. P. Thijssse (toen nog geen "dr.") voorzag het boek van Tinbergen (thans "dr." en een bioloog van wereldklasse)

GROEI & BLOEI

en zijn vrienden van een inleiding. Daarin vertelt hij kort hoe De Beer ontstond: doordat bij het graven van de Nieuwe Waterweg het zuidpuntje van Zuid-Holland werd afgesneden, waarna daar "de natuur ongestoord haar gang kon gaan". Zo werd De Beer „een landschap van onvergelykelijke bekoring en een studieveld van onuitputtelijke rijkdom, kortom een van onze allerbelangrijkste natuurmonumenten".

Die ongerepte Beer heb ik nooit gekend, omdat in mijn geboortjaar het verval (maar niet de sloop) al begonnen was. Thijssse schrijft over de toestand zoals die in de jaren '30 was in het Verkade-album *Onze Groote Rivieren*: „Daar zijn wijde stranden en grote zandbanken, drasse silken en groepen van duinen. Langs de Zuid- en Oostrand stroomt de Brielse Maas heen en weer al naar het ebt of vloedt. Het slib herbergt ruime overvloed van klein leven, onuitputtelijke bron van voedsel voor vissen en vogels. Op het hoge strand vinden de vogels een veilige nestplaats en zij huizen er bij duizenden en duizenden. De lage duinvlakken zijn begroeid

met al de moole planten die er thuis horen. De zeldzame gele hoornpapavers staan bij troepen achter het vloedmerk. Dicht struikgewas bekleedt de hellingen. Hier hebben wij weer het bijzonder bekoorlijke verschijnsel, dat vlak bij elkander huizen de lieflijke zangvogels van bloemrijke bossen en de luidruchtige steltlopers en zwemvogels van de ruime vlakten, de brede stranden en de wijde zee. In de bloelende egelantiers en hondsrozen zingen kneutjes en paapjes en de moole grauwe klauwier. Schrille grasmussen stijgen op uit de duindoorns, nachtegaal en zwartkopgrasmus kwelen in de vlieren en ligusters. En als we honderd meter verder lopen, dan gieren woeste scholeksters op ons aan.

Kieviten buitelen boven hun nestweide, tureluurs wippen op de heiningpalen, die de naburige koeien op hun plaats houden. Nog een eindje verder huizen duizenden grote sterns en daar kan het ook druk zijn van kluten en pleviertjes."

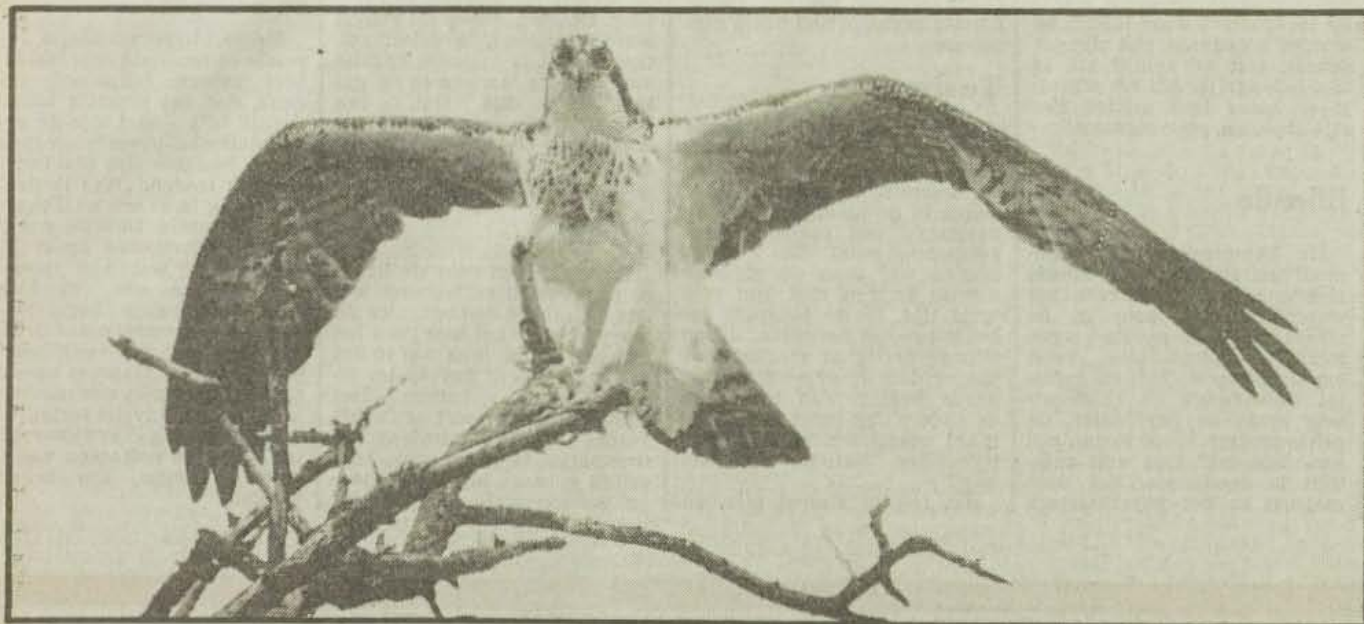
Zowel in het Verkade-album als in zijn inleiding bij het boek van Tinbergen en consor-

ten is Thijssse — dat lag nu eenmaal in zijn aard — optimistisch over de toekomst van De Beer als beschermd natuurgebied. 't Zou uiteindelijk heel treurig aflopen en — om met Shakespeare te spreken — zelfs uitdraaien op *murder most foul*, maar daar kom ik verderop in mijn verhaal nog wel op terug.

Ik moet nog geen tien zijn geweest toen ik voor het eerst op De Beer kwam — meegenomen door mijn grootouders van moederskant — twee lieve schatten van mensen, die hun diepe eerbied en liefde voor al wat leeft met veel geduld en aandacht op hun kinderen en kleinkinderen hebben overgedragen.

Van dat eerste bezoekje weet ik eigenlijk alleen nog dat we in groepsverband werden rondgeleid en dat ik van de gids een kunstig gevlochten dwergmuizennestje mee naar huis mocht nemen, omdat de bouwers zelf het toch niet meer nodig hadden. Dat kleine bolletje van geweven gras heb ik heel lang bewaard — ik had het nog toen De Beer al niet meer bestond.

Herinneringen aan De Beer (2)

De visarend — destijds een 'Beer-specialité'.

door NIEK VECHTMANN

In de eerste aflevering van deze serie beschreef ik vorige week hoe *Het Vogeleiland*, een uit 1930 daterend boek over het voormalige natuurmonument De Beer dat voor een groot deel van de hand van Nico Tinbergen is, bij mij herinneringen oproep aan mijn eigen excursies naar dat in de jaren '60 aan het welvaartsmes geregen gebied.

Ik citeerde de beschrijving die Jac. P. Thijssse in het Verkade-album *Onze Grootte Rivieren van De Beer* geeft — niet omdat ik er zelf niet genoeg over heb mee te delen, maar omdat ik in deze rubriek geen gelegenheid om hem aan te halen voorbij wil laten gaan. Veel jonge natuurliefhebbers van nu hebben nog nooit één letter van zijn geschriften onder ogen gehad, en dat vind ik jammer, want Thijssse lezen inspireert, betekent onontkoombaar: popelen om er zelf op uit te trekken en net zo te genieten als die man dat kon.

De geschiedenis van De Beer begint in een grijs verleden. De oudst bekende vermelding van de naam dateert van het begin van de zeventiende eeuw. De Beer was toen een zandbank in de mond van de Maas. Die bank groeide later vast aan de zuidpunt van het tegenwoordige Zuid-Holland, en dat neusje werd rond 1870 bij het graven van de Nieuwe Waterweg wefer van het vasteland afgesneden. Daarna ontstond het kostelijke vogeloord dat Thijssse en Tinbergen bejubelden.

GROEI & BLOEI

Vogelaars van nu die De Beer niet gekend hebben en erover lezen zal het snel duidelijk worden dat dit een goed voorbeeld was van een plek waar je bijzondere soorten en zeldzaamheden kon verwachten. Echte Beer-specialités waren bijvoorbeeld de *visarend* en de *morinelplevier*, die er op de trek kwamen pleisteren. Ik keer er dan ook niet vreemd van op toen een van mijn eerste zwerftochten door dat merkwaardige semi-oerlandschap werd opgeluisterd door een waarneming van de *grote burgemeester* (voor nietingewijden: een grote, bijna witte en in Nederland vrij zelden waar te nemen meeuw).

De meeste tochtjes naar De Beer maakte ik in gezelschap van mijn vaste vogelmakker Jaap. We moesten er vroeg voor opstaan, want we woonden in Den Haag en moesten daarom tegen half zes de deur uit als we met de eerste pont (afvaart: 07.00 uur) vanuit Hoek van Holland naar de overkant wilden. Door elkaar geramd worden in een naar dieselolie stinkende bus leek ons nooit zo'n feestelijk begin van een vogeldag, en zo kwam het dat onze vaste eerste etappe een fietstocht van ongeveer een uur was. Ook wa-

ren er een paar haken en ogen...

De ouders van vriend Jaap waren gereformeerd, en daarom mocht hij op zondag altijd bitter welvig. Zo heeft hij voor zover ik weet in zijn jonge jaren het zoete zomerse genoegen van een zondags ijsje vanwege de calvinistische grondslag zelden mogen smaken. Daar zit een verhaal aan vast dat weliswaar slechts zijdelings verband houdt met het onderwerp "De Beer", maar toch een kort intermezzo waard is.

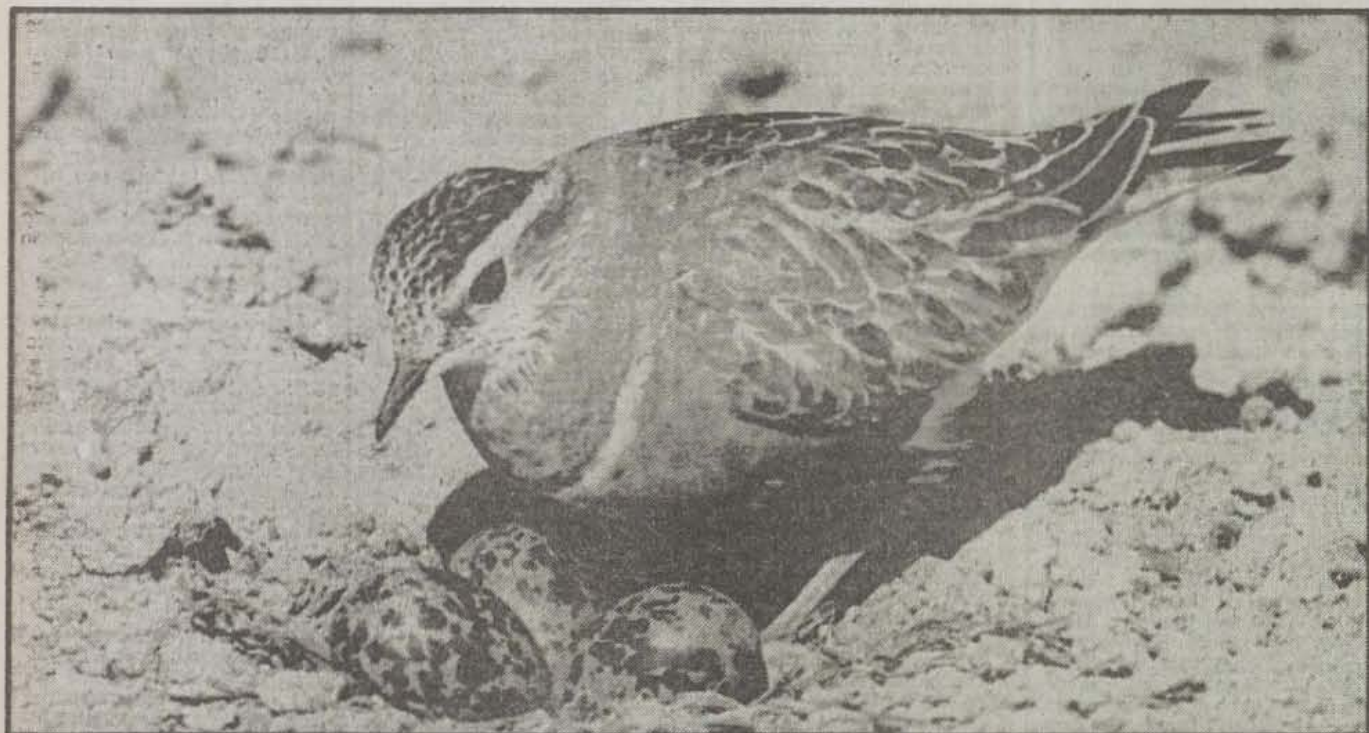
Alle niet-gereformeerde kinderen in de buurt kregen in mijn jeugd op die feestdagen van hun ouders een dubbeltje voor een ijsje (middenklasse — je had ze toen ook nog van een stuiver), maar hij noot, omdat zijn vader en moeder meenden te moeten geloven dat het God zeer slecht zou bevallen als hun zoon op de sabbath een ijsboer zou laten werken. Mijn ouders waren vrijzinnig en zagen dit soort kwesties ruimer. Groot was dan ook de hilariteit die bij ons thuis ontstond toen we, nadat mijn vader op een zondag als boven beschreven aan mij en een paar vriendjes — onder wie Jaap — enige ijsjesdubbeltjes

had uitgereikt, nog diezelfde avond een van Jaaps ouders op bezoek kregen met als enig doel het voorkomen van een herhaling van deze grove aanslag op hun normen- en waardenpatroon. De toon van de toelichting was niet onvriendelijk, maar wel zéér beslist.

Nog meer taboe dan zondagse ijsjes waren in deze visie zondagse excursies waaraan openbaar vervoer te pas kwam. In het geval van een bezoek aan De Beer was dat onvermijdelijk — je moest twee keer met de pont de Waterweg over, heen en terug. Met het eveneens niet te vermijden kopen van een kaartje bij de oplichter erbij zouden we ons dan aan drievoudige foute werkverschaffing te buiten zijn gegaan. Kwam niets van in, dus.

Om een reden die me ontshoten is (sport?) kwam ook de zaterdag niet in aanmerking. Maar gelukkig waren er vakanties en niet op zon- of zaterdag vallende nationale feestdagen. Dan haalden we schade dubbel en dwars in. Vakanties met twee Beer-exposities waren geen uitzondering. Op die tochtjes zelf kom ik volgende week terug.

Herinneringen aan De Beer (3)

De morinelplevier was op De Beer in de trekperiode een vast nummer. Broeden deed de soort er overigens niet.

door NIEK VECHTMANN

Vogelaars maken tegenwoordig - daartoe in staat gesteld door een prettig inkomen of het vermogen zich andere dingen te ontzeggen - peperdure reizen naar alle mogelijke en onmogelijke verre oorden. Een paar duizend gulden ben je aan zo'n trip gauw kwijt, en naar ik aanneem leidt zo'n investering in de meeste gevallen tot het beoogde doel: veel exotisch kijkplezier.

Kan een dagje rondbanjeren door een Nederlands natuurgebied dat bij wijze van spreken om de hoek ligt qua vogelnot de vergelijking doorstaan met een geheel verzorgde reis naar de Galapagos-eilanden? Ik zou niet weten waarom dat niet zou kunnen. Het gegeven dat het broedgebied van een bepaalde soort zich op duizenden kilometers van je eigen voordeur bevindt maakt die soort namelijk geen streepje meer of minder interessant. Bovendien: genieten is te plannan. Als ik me voor het begin van een excursie voorneem dat het weer een heel feest zal worden, nou, dan gebeurt dat ook.

Die zekerheid dat het weer genieten geblyzen zou zijn was er ook als ik me voorbereidde op een bezoekje aan De Beer, het natuurgebied dat tegenover Hoek van Holland aan de Nieuwe Waterweg lag tot dat de expansie van de Rotterdamse haven het omstreeks de

GROEI & BLOEI

eerste helft van de jaren '60 om zeep hielp.

Vorige week schreef ik dat ik de meeste van die tochtjes maakte met Jaap, mijn vaste vogelmakker van destijds. Ik ben er ook wel eens met anderen geweest, maar om het verhaal simpel te houden ga ik nu in dit stukje verder net doen of dat niet zo is.

De voorpret begon de avond tevoren: kleren en spullen opzoeken en klaar leggen, fiets controleren, naar de weerberichten luisteren, en dan vroeg naar bed.

Als ik een wekker had gezet - wat eigenlijk niet nodig was, omdat ik altijd vanzelf op tijd wakker word als er gevogeld moet worden - liep die om een uur of vijf af. Zachtjes achterstevoren (dan kraakten de treden minder) de trap af, naar de huiskamer. Aankleden bij de kolenkachel (laten we maar uitgaan van een winterdag), ontbijt en eten en drinken voor onderweg klaar maken. Daarna het gordijn in de huiskamer op een kier, zodat ik Jaap kan zien voorrijden. Omdat ik

graag zeker wil weten dat ik het niet koud zal krijgen heb ik mij gestoken in: 1 lange en 1 korte onderbroek, 2 spijkerbroeken, 3 paar sokken en 2 truien. Een dikke parka (ooit door de man in de dumpzaak aangeprezen als "speciaal gemaakt voor Pool-oefeningen van het Canadese leger bij 40 graden onder nul"), een ijsmutsje en paar rubber laarzen completeren de outfit.

Onze fietsen zijn ouderwets zwaar en degelijk en voorzien van nul versnellingen. Kijkers bezitten we nog niet, maar desondanks hoeven we ons niet te schamen voor onze soortenlijstjes - we zitten allebei al boven de 200.

Het eerste deel van het traject is Den Haag - Monster. De buurt waar we wonen ligt aan de rand van het Haagse Westduinpark, maar het waarnemen en scoren begint al als we voor mijn huis op onze fietsen stappen. We zijn nog maar net toe aan de wetenschap dat soortenjagerij iets heel anders is dan vogels bestuderen en beoefenen op onze excursies

duis nog enthousiast de tellerij, in de hoop ons record te verbeteren. Als ik de voordeur open kan ik meteen al een soort of tien opnoemen, beestjes die je bij ons in de buurt altijd wel ziet: huismus, spreeuw, merel, kauw, zwarte kraal, ekster...

We kunnen tot Monster door de duinen. Daarna moeten we langs de grote weg naar Hoek van Holland, naar het pontje dat ons vanuit de Berghaven naar De Beer zal brengen. Kosten van het heen en weer varen per persoon (inclusief fiets) in 1954: 90 cent. Prijs van een kaartje op De Beer in 1954: 50 cent. Totale kosten van de expeditie per persoon derhalve: f 1,40.

Voor zo'n flutbedragje heb ik in een periode van een kleine tien jaar tientallen verrukkelijke vogeldagen mogen beleven, daar op De Beer. Ik zag er mijn eerste brandganzen. Ik zag er de slechtvalk jagen. En het fijnste was: er waren daar heel veel piekken waar je niets van beschaving of bebouwing zag.

Herinneringen aan De Beer (4)

Door NIEK VECHTMANN

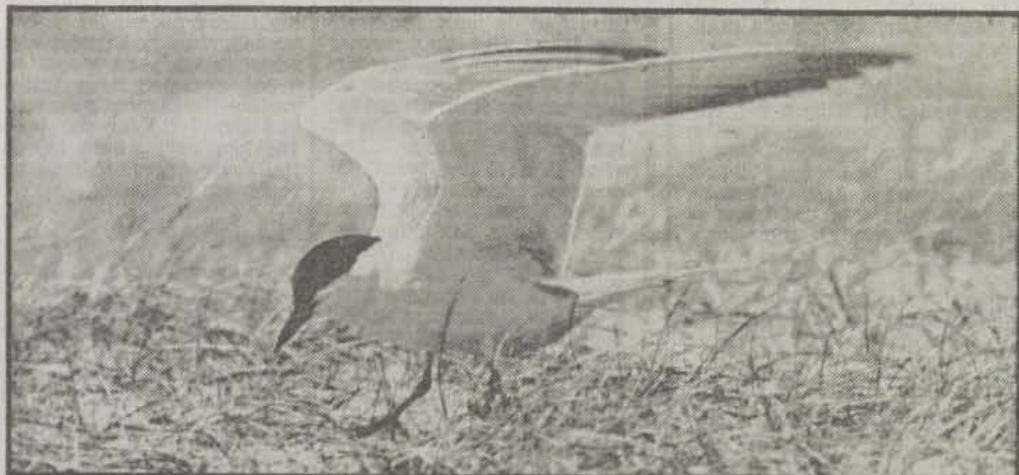
In deze vierde en laatste aflevering van mijn 'Herinneringen aan De Beer' ga ik wat losse eindjes aan elkaar knopen. Daarvoor moeten we om te beginnen terug naar deel 1 van de serie, waarin ik er tot mijn genoegen in slaagde twee favoriete personages te pas te brengen: Jac. P. Thijssse en Shakespeare. *Strange bedfellows* misschien in de ogen van sommigen, maar de combinatie was zeer opzettelijk. Ik wou er — voor de zoveelste keer — maar weer eens mee aangeven dat het dus nadrukkelijk niet en nooit natuur enerzijds en cultuur anderzijds kan zijn.

Thijssse begreep dat heel goed. Hij besefte ten volle dat natuur en menselijke cultuur allebei waardevol zijn en was zeker geen monomane natuurbeschermmer. Kijk maar naar het Verkade-album *Onze Grote Rivieren*, waaruit ik in het eerste stukje van deze reeks zijn beschrijving van De Beer citeerde. Bijna in één adem jubelt hij in dat boek het wonderbaarlijke van het semi-eiland vol bijzondere vogels en planten tegenover Hoek van Holland en de bedrijvigheid in een ijzerwalserij, al kan hij het natuurlijk niet laten te vermelden dat op dat industrieterrein krekeltjes zingen.

De Beer werd in de eerste helft van de jaren '60 Euro-poort. Aansluitend op Thijssses manier van denken over dit soort zaken zou je van een broedermoord kunnen spreken, en daarmee ben ik dan bij Shakespeare. De Beer, schreef ik, kwam aan z'n eind door *murder most foul*. Die drie woorden gebruikt in Hamlet de geest van Hamlets vader als hij de prins verhaalt hoe diens oom, Claudius, zich de kroon heeft toegeëigend: door Hamlets vader in zijn slaap te vermoorden. Shakespeare weet het glulperige van deze moord subtiel te accentueren door de methode die hij de dader laat hanteren: het in het oor druppelen van gif.

Ik zei in mijn eerste stukje dat ik mijn serie misschien beter „Dossier Euromoord” zou kunnen noemen en was toen nog van plan vrij uitvoerig te schetsen hoe het indertijd allemaal gegaan is, met de besluitvorming en zo. Daar zie ik van af. Dit is een soort column, en daarom mag ik met het aangeven van een grote lijn volstaan.

In mijn herinnering ging de sloop van De Beer zo: op gezette tijden stond er een of andere autoriteit op, die het volk meedeelde dat er helaas aan De Beer geknaagd moest worden. Dan pauzeerde hij even, om

De Lachstern broedt slechts bij hoge uitzondering in ons land. Op De Beer bracht ook deze soort jongen groot.

GROEI & BLOEI

vervolgens met vroom geloken ogen te verklaren of te suggereren dat niemand zich zorgen hoeft te maken, omdat het mooiste gedeelte gelukkig behouden kon blijven. Dat mooiste deel werd steeds kleiner, tot er van De Beer helemaal niets meer over was.

Mijn vaste vogelvriend Jaap (u intussen uit vorige deeltjes bekend) en ik hebben het op de voet kunnen volgen. In deel 3 beschreef ik de eerste etappe van een winterse expeditie naar De Beer: dik ingepakt op de fiets van Den Haag naar Hoek van Holland, en van daar met het pontje de Waterweg over. Je moest daarna een steiger af die in mijn herinnering honderden meters lang is, naar het huis van de opzichter voor het kopen van een kaartje.

Later zou het steeds moeilijker worden om een zodanige route uit te kiezen dat we zo min mogelijk zagen van het Euro-poortgegraaf, maar dat was ten tijde van ons eerste bezoek aan De Beer nog niet aan de orde.

Die eerste keer was het geen winter, maar liep het tegen de broedtijd. Ze waren in dat seizoen op De Beer altijd tamelijk streng en waakzaam, en zo kwam het misschien dat de opzichter die twee jochies uit Den Haag met hun buitenmold rugzakken nogal uithoorde voordat hij ze liet gaan. Kwamen we om naar vogels te kijken? Ja, we kwamen om vogels te kijken. Wisten we dat

het natuurmonument in deze tijd van het jaar slechts beperkt toegankelijk was? Ja, dat was ons bekend. En welke vogels dachten we hier te zien? Ik pakte mijn vogelgids — toen een nieuw boek, waar de man letwat afgunstig naar keek — en wees een paar soorten aan, waaronder de *lachstern*. Ik wist dat die soort op De Beer had gebroed en was optimistisch genoeg om er min of meer op te rekenen dat ik hem meteen de eerste de beste keer te zien zou krijgen ook. Bewakers van natuurterreinen houden niet zo van bezoekers die op zeldzaamheden uit zijn, omdat deze types de neiging hebben de voorschriften aan hun laars te lappen.

Jaap en ik deden dat op De Beer vrij veelvuldig, en niet zonder een zekere handigheid. Als het ergens verboden toegang is zonder dat er hekken of andere versperringen staan waar je alleen bewust overtreddend overheen kunt is het meestal na enige studie wel mogelijk een zodanige route te kiezen dat je bij betrapting met een stalen gezicht kunt volhouden dat je geen enkel verbodsbord is opgevallen.

Zo kwamen wij altijd langs een kleine omweg legaal-ille-gaal in een kapmeuwenkolonie. De meeuwen broedden onder de rook van een scheefgezakte Duitse bunker, die als een soort reusachtige permanente schuilte kon fungeren

omdat er een kijkgat in zat waardoor je het volle zicht op de kolonie had. Meeuwen hebben echter de gewoonte massaal alarmerend de lucht in te gaan als mensen zich in hun kolonie begeven. Ik geloof dan ook niet dat het vaak is voorgekomen dat we er in slaagden de kolonie te bezoeken zonder door een van de bewakers met zachte drang verwijderd te worden.

Dit is het einde van mijn terugblik. Zoals gewoonlijk wou ik er iets mee. Toen De Beer verdwenen was hadden we Voorne's Duin nog, met hier en daar overeenkomstig landschap. Dat duingebied behoort tot de mooiste van Nederland en is onder meer zeer waardevol vanwege de grote plantendiversiteit. Meer dan de helft van onze inheemse hogere planten komt daar op dat betrekkelijk kleine stukje grond voor, en het is ook een fijn vogelgebied. Dat moest allemaal maar onverlet blijven, dacht ik zo. Alleen ben ik er niet helemaal gerust op of ik daar ook m'n zin in krijg, want er zijn onheilspellende plannen voor het bergen van slib, die mij iedere keer dat ik erover lees het benauwende gevoel geven dat ik dit al eens eerder heb meegemaakt. Eén moord was wel genoeg, en politici of ambtenaren die denken dat er nog een keer zo'n grapje valt uit te halen als toen met De Beer zullen wel merken dat natuurbeschermend Nederland van die affaire geleerd heeft.